บทที่ 1
บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา

อุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มในประเทศไทย เริ่มขึ้นหลังจากที่รัฐบาลได้ส่งเสริมให้มีการปลูกปาล์มน้ำมันเพื่อการค้าในปี พ.ศ. 2511 ซึ่งในขณะนั้นมีโครงการปลูกปาล์มน้ำมันอยู่ 2 โครงการ คือ โครงการนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ จังหวัดสตูล เนื้อที่ปลูก 20,000 ไร่ และโครงการบริษัทอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มและสวนปาล์มจำกัด จังหวัดกระบี่ เนื้อที่ปลูก 16,262 ไร่ หลังจากทั้ง 2 โครงการประสบความสำเร็จ ก็มีผู้สนใจมากขึ้นและมีบริษัทปลูกปาล์มน้ำมันเกิดขึ้นอีกหลายแห่ง ในขณะเดียวกันรัฐบาลได้ส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยปลูกปาล์มน้ำมัน ตามสหกรณ์นิคมต่างๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นคร, 2539) ทำให้พื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันขยายตัวอย่างรวดเร็ว จนกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญในภาคใต้ และเริ่มกระจายสู่ภาคอื่นๆ โดยในช่วงปี พ.ศ. 2538-2547 มีอัตราการขยายของพื้นที่ให้ผลผลิตถึงร้อยละ 8.15 ต่อปี และปี พ.ศ. 2549 ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันที่ให้ผลผลิตแล้วถึง 2,374,000 ไร่ จากพื้นที่ปลูกทั้งหมดถึง 2,952,000 ไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2550) นอกจากนี้ตามแผนยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมปาล์มน้ำมัน พ.ศ. 2547 – 2572 ประเทศไทยมีเป้าหมายจะขยายพื้นที่ปลูกให้ได้ถึง 10,000,000 ไร่ ภายในปี พ.ศ. 2572 (สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, 2547) สอดคล้องกับผลการสำรวจซึ่งพบว่าเฉพาะในภาคใต้มีพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการปลูกปาล์มน้ำมันประมาณ 13,000,000 ไร่ (นครและคณะ, 2541) นับได้ว่าปาล์มน้ำมันเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างมากของประเทศทั้งในปัจจุบันและอนาคต

น้ำมันปาล์ม สามารถนำไปใช้ประโยชน์เป็นวัตถุดิบทั้งในอุตสาหกรรมการผลิตสินค้าบริโภค อุปโภค และอุตสาหกรรมต่อเนื่องต่างๆ ได้แก่ น้ำมันพืชปรุงอาหาร สบู่ อุตสาหกรรมขนมขบเคี้ยว อุตสาหกรรมบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ครีมเทียม นมข้นหวานและจืด เนยขาวและเนยเทียม อุตสาหกรรมพลาสติก เครื่องสำอาง ส่วนผสมน้ำมันหล่อลื่น ส่วนผสมยางรถยนต์ และอื่นๆอีกมากมาย (บุญเลิศ และปราณี, 2542) รวมถึงเป็นวัตถุดิบที่มีศักยภาพมากที่สุดในการผลิตไบโอดีเซล (biodiesel) ซึ่งเป็นพลังงานทดแทนที่กำลังได้รับความสนใจอย่างมากในปัจจุบัน (พรชัย, 2549) ทำให้น้ำมันปาล์มเป็นที่ต้องการของตลาดภายในประเทศเป็นอย่างมาก จากความต้องการและการขยายตัวของวัตถุดิบส่งผลให้น้ำมันปาล์มกลายเป็นน้ำมันพืชที่มีสัดส่วนการผลิตสูงสุด ซึ่งในปี พ.ศ. 2546 พบว่า น้ำมันปาล์มและน้ำมันเมล็ดในปาล์มมีสัดส่วนการผลิตรวมกันถึงร้อยละ 69.00

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ของการผลิตน้ำมันพืชภายในประเทศ ในขณะที่น้ำมันถั่วเหลือง น้ำมันมะพร้าว น้ำมันเมล็ดทานตะวัน และน้ำมันรำข้าว มีสัดส่วนการการผลิตเพียงร้อยละ 21.00 4.00 3.00 และ 3.00 ของปริมาณการผลิตน้ำมันพืชภายในประเทศทั้งหมด ตามลำดับ (กรมการค้าภายใน, 2548)

แม้ว่าอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มจะเติบโตอย่างมากจนมีความสำคัญสูงสุดต่อการบริโภคน้ำมันพืชในประเทศในปัจจุบัน แต่หากเปรียบเทียบกับประเทศผู้ผลิตที่สำคัญของโลก อย่างประเทศมาเลเซียและอินโดนิเซียแล้ว พบว่าอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มของประเทศไทยยังขาดประสิทธิภาพอยู่มาก ในขณะที่ประเทศไทยต้องเข้าสู่เวทีการค้าโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เขตการค้าเสรีในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN Free Trade Area: AFTA) ซึ่งประเทศไทยได้เป็นสมาชิกอยู่นั้น ประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามพันธะสัญญาในส่วนของสินค้าน้ำมันปาล์ม คือจะต้องลดภาษีและมาตรการที่มิใช่ภาษีภายในปี พ.ศ. 2546 โดยต้องปรับลดภาษีศุลกากรให้เหลือร้อยละ 0-5 และต้องยกเลิกมาตรการห้ามนำเข้าน้ำมันปาล์มโดยเด็ดขาด ซึ่งจะเกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่ออุตสาหกรรมปาล์มน้ำมันของประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยยังไม่สามารถแข่งขันทางด้านต้นทุนการผลิตกับประเทศในกลุ่มเอเชียได้ (ทัศนา, 2546) จำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมทั้งระบบ ทั้งด้านการผลิตและด้านการตลาด

ด้านการตลาดนั้น ราคาเป็นตัวแปรที่ได้รับความสนใจมากที่สุดเนื่องจากเป็นตัวแปรที่เห็นได้ชัดและถูกใช้เป็นตัวแปรนโยบายเสมอๆ (อารี, 2532) สิ่งที่ปรากฏในราคาของตลาดน้ำมันปาล์มคือราคามีความผันผวนสูง เช่นเดียวกับราคาสินค้าเกษตรชนิดอื่นๆ ซึ่งมีสาเหตุของความผันผวนมาจากหลายปัจจัย อย่างไรก็ตามภายใต้ระบบตลาดน้ำมันปาล์มที่มีความเชื่อมโยงทางกายภาพกันสูง หากกลไกลการตลาดทำงานอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ความผันผวนหรือการเปลี่ยนแปลงของราคาในตลาดระดับใดระดับหนึ่งควรจะถูกส่งผ่านไปยังตลาดอีกระดับ อย่างรวดเร็วและเต็มที่ นั่นคือราคาในแต่ละระดับควรจะมีการเคลื่อนไหวไปด้วยกัน (Co-movement) หรือมีความสัมพันธ์กัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวช่วยให้ทราบถึงประสิทธิภาพการตลาดและสวัสดิการของผู้บริโภคและเกษตรกร ดังนั้นการหาความสัมพันธ์หรือการศึกษากระบวนการส่งผ่านของราคาจึงมีความสำคัญและควรมีการศึกษาทบทวนเป็นระยะๆ เนื่องจากเมื่อเวลาผ่านไปความสัมพันธ์อาจเปลี่ยนแปลงได้แม้ในสินค้าชนิดเดียวกันก็ตาม (Aguiar and Santana, 2002)

นอกจากนี้โดยทฤษฎี ความสัมพันธ์ของราคาอาจไม่มีความเท่าเทียมกันในการส่งผ่านราคาเมื่อราคาสูงขึ้น กับเมื่อราคาลดลงซึ่งเรียกว่าความไม่สมมาตรของการส่งผ่านราคา (asymmetric price transmission) ซึ่งขึ้นอยู่กับอำนาจตลาดและลักษณะของสินค้า โดยตลาดที่มีอำนาจเชิงผูกขาดจะทำให้การส่งผ่านราคามีความเข้มข้นขึ้นในภาวะตลาดขาขึ้น (ราคาเพิ่มสูงขึ้น) สินค้าที่เน่าเสียง่าย การส่งผ่านราคาจะเข้มข้นขึ้นในภาวะตลาดขาลง สำหรับในตลาดน้ำมันปาล์มพบว่า

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ปัจจุบันมีโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มเพิ่มขึ้นอย่างมาก มีการแข่งขันกันซื้อวัตถุดิบค่อนข้างสูง น่าจะส่งผลดีต่อเกษตรกร อย่างไรก็ตามผลปาล์มน้ำมันเป็นสินค้าที่เน่าเสียง่ายต้องส่งโรงงานสกัดภายใน 24-36 ชั่วโมง กรอปกับผลปาล์มน้ำมันเป็นสินค้าที่มีต้นทุนค่าขนส่งสูง เกษตรกรมักขายผลผลิตให้กับโรงงานหรือจุดรับซื้อที่อยู่ใกล้แหล่งปลูก (กรมการค้าภายใน, 2548) ข้อได้เปรียบและเสียเปรียบระหว่างเกษตรกรกับโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มนี้จะก่อให้เกิดความไม่สมมาตรในการส่งผ่านราคาหรือไม่นั้น จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรศึกษา

การศึกษาด้านราคาในตลาดน้ำมันปาล์มที่ผ่านมา ได้มีการศึกษามาบ้างแล้ว อย่างไรก็ตามการศึกษาที่ผ่านมายังมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง เช่นการไม่ได้ทดสอบความนิ่ง (stationary) ของข้อมูลซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ต้องมีการทดสอบ การใช้ข้อมูลรายเดือน ซึ่งน่าจะไม่ละเอียดพอเนื่องจากราคาปาล์มน้ำมันและน้ำมันปาล์มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นรายวันและรายสัปดาห์มากกว่า เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาประสิทธิภาพราคาในตลาดน้ำมันปาล์มยังเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องศึกษา โดยใช้เครื่องมือและข้อมูลที่ละเอียดมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะได้ใช้ผลการศึกษาในการพัฒนาระบบตลาดน้ำมันปาล์มในประเทศต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เพื่อต้องการทราบถึงประสิทธิภาพทางด้านราคาในตลาดน้ำมันปาล์ม ซึ่งการที่จะทราบถึงประสิทธิภาพทางด้านราคาดังกล่าวจำเป็นต้องทราบถึงระบบการตั้งราคา และความสัมพันธ์ของราคาระดับต่างๆ ในตลาดน้ำมันปาล์ม ซึ่งจำแนกวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1) เพื่อทราบระบบการตั้งราคาน้ำมันปาล์มภายในประเทศ

2) เพื่อทราบระดับการส่งผ่านราคาในตลาดน้ำมันปาล์ม

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ผู้ประกอบการ สามารถนำผลการศึกษาไปเป็นข้อมูล เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการวางแผนการผลิต การตลาด และการกำหนดราคารับซื้อหรือ/และราคาขาย ผลปาล์มสดและน้ำมันปาล์มได้อย่างเหมาะสม

2) หน่วยงานภาครัฐ สามารถนำผลการศึกษาเป็นแนวทางในการปรับปรุงประสิทธิภาพตลาด เช่น หากพบว่าการส่งผ่านราคาระหว่างตลาดระดับใดยังไม่มีประสิทธิภาพ ก็ควรมีการปรับปรุงโดยพิจารณาจากระบบการตั้งราคาว่ามีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่ ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาระบบราคาอย่างไร เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มทุกฝ่ายได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ราคาในตลาดน้ำมันปาล์มในประเทศ มีหลายระดับราคา ตามชนิดของน้ำมันปาล์ม แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะเลือกวิเคราะห์เฉพาะระดับราคาที่สำคัญ ได้แก่ (1) ราคาผลปาล์มสด (ปาล์มทะลาย) ชนิดน้ำมัน 17 % (2) ราคาน้ำมันปาล์มดิบชนิดสกัดแยกภายในประเทศ (3) ราคาน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์ภายในประเทศ และ (4) ราคาน้ำมันปาล์มดิบของประเทศมาเลเซีย ซึ่งคาดว่าน่าจะเป็นราคาที่มีผลต่อการกำหนดราคาน้ำมันปาล์มภายในประเทศด้วยเช่นกัน (กรมการค้าภายใน, 2548)

เนื่องด้วยข้อจำกัดของข้อมูลราคารายวันที่สามารถรวบรวมย้อนหลังไปได้ถึงวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2546 เท่านั้น และราคาผลปาล์มสดชนิดน้ำมัน 17 % ที่เริ่มมีการจัดเก็บตั้งแต่ วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2546 ดังนั้นในการวิเคราะห์การส่งผ่านราคาจะใช้ข้อมูลเป็นเวลา 3 ปี 9 เดือน คือตั้งแต่วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2546 ถึง วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 ข้อมูลทั้งหมดอ้างอิงจากกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

1.5 นิยามศัพท์

ผลปาล์มสด คือ ผลผลิตของปาล์มน้ำมันที่เกษตรกรตัดขาย โดยผลผลิตที่มีการซื้อขายกันในปัจจุบัน ได้แก่

- ปาล์มทะลาย (Fresh Fruit Bunches: FFB) หรือ ทลายปาล์มน้ำมัน คือ ผลของปาล์มน้ำมันอยู่รวมกันเป็นช่อเดียวกัน

- ปาล์มร่วง หรือ ผลปาล์มร่วง คือ ผลของปาล์มน้ำมันที่หลุดออกมาจากทะลายเมื่อผลปาล์มสุกเต็มที่แล้ว

น้ำมันปาล์ม คือ น้ำมันพืชที่สกัดได้จากผลปาล์มสด ชนิดที่สำคัญได้แก่

- น้ำมันปาล์มดิบ (Crude Palm Oil: CPO) คือ น้ำมันที่ได้จากการสกัดเนื้อผลปาล์มน้ำมันด้านนอก ซึ่งเป็นการแปรรูปขั้นต้น

- น้ำมันเมล็ดในปาล์ม (Crude Palm Kernel Oil: CPKO) คือ น้ำมันที่ได้จากการสกัดเมล็ดในของผลปาล์ม ซึ่งเป็นการแปรรูปขั้นต้นเช่นกัน

- น้ำมันปาล์มบริสุทธิ์ (Refined Bleached Deodorized Palm Oil: RPO) คือ น้ำมันที่ได้จากการกลั่นน้ำมันปาล์มดิบไม่ว่าจะด้วยกระบวนการทางเคมีหรือไม่ เพื่อให้น้ำมันปาล์มมีความบริสุทธิ์

- น้ำมันเมล็ดในบริสุทธิ์ (Refine Palm Kernel Oil: RPKO) คือ น้ำมันที่ได้จากการกลั่นน้ำมันเมล็ดในปาล์มให้บริสุทธิ์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved